

Перспективи впровадження криміналістичної розвідки в діяльність установ судової експертизи

Руслан Степанюк

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів,
Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>, e-mail: stepanuk2@ukr.net

Проаналізовано перспективи впровадження криміналістичної розвідки в діяльність установ судової експертизи. Визначено сутність криміналістичної розвідки. Підкреслено, що в нинішніх реаліях в Україні існує нагальна потреба її впровадження. Це сприятиме підвищенню ролі експертних аналітичних і техніко-криміналістичних методів у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. Реалізація цього завдання потребує ґрунтовного теоретичного аналізу, ужиття низки заходів законодавчого й організаційного характеру, що дасть змогу створити передумови для формування нового напрямку практичної діяльності.

Ключові слова: криміналістична розвідка; судова експертиза; криміналістична техніка; кримінальний аналіз; кримінальне розслідування.

Prospects for Implementing Forensic Intelligence in Forensic Science Authorities

Ruslan Stepaniuk

This paper analyzes the prospects of implementing forensic intelligence in forensic science authorities. It defines the essence of forensic intelligence and emphasizes the urgent need to implement it in the actual Ukrainian context. This would contribute to enhancing the role of forensic techniques in the detection and investigation of criminal offenses. The task realization requires a thorough theoretical analysis and a set of legislative and organizational measures, which would create the preconditions for the formation of a new direction of practical activity.

Keywords: forensic intelligence; forensic examination; forensic science; crime investigation; law enforcement; expert analysis; analytical techniques; forensic techniques; criminal offenses; detection; investigation; theoretical analysis; legislative measures; organizational measures; practical activity.

Повномасштабна збройна агресія проти України поставила перед правоохоронними органами й судово-експертними установами нові виклики, зумовлені насамперед потребами нагального вирішення завдань із розкриття і розслідування воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із війною (зокрема, з ідентифікації жертв війни, установлення особистості воєнних злочинців, збирання доказів подій, які відбуваються на тимчасово окупованих

територіях, тощо). У зв'язку із цим потребують формування та впровадження нові підходи у сфері криміналістичного й судово-експертного забезпечення кримінальної юстиції, спрямовані на розширення практичних можливостей.

Одним із нових перспективних напрямів роботи криміналістичних установ є застосування засобів і методів пошуку інформації, корисної для розслідування, у різних джерелах та масивах даних. Цей напрям

у вітчизняній криміналістиці й теорії судової експертизи поки що досліджено недостатньо. В іноземних джерелах його усталено позначають терміном «розвідка» (англ. *intelligence*), яка (залежно від суб'єктів здійснення) може бути кримінальною (англ. *criminal intelligence*) щодо підрозділів кримінального аналізу й оперативно-розшукової діяльності та техніко-криміналістичною (англ. *forensic intelligence*) щодо установ техніко-криміналістичного забезпечення та судової експертизи.

На нашу думку, зважаючи на специфіку вітчизняних уявлень про систему наук кримінально-правового циклу, найбільш точним варіантом перекладу терміна *criminal intelligence* є «криміналістична розвідка». У свою чергу термін *forensic intelligence* можна перекласти як «техніко-криміналістична розвідка» або як «судово-експертна розвідка» — залежно від контексту, адже сутність цього виду розвідки полягає в одержанні шляхом криміналістичних досліджень і експертиз певних даних, їх співставленні з іншою доступною інформацією з метою сприяння з'ясуванню невідомих обставин справи. Отже, техніко-криміналістична розвідка передусім спрямована на збирання пошукової інформації шляхом аналізу відомостей, отриманих у зв'язку з дослідженням матеріальних об'єктів (речових доказів), використання відповідних інформаційних систем, технічних засобів і методів криміналістичних установ, якими сьогодні в Україні є відомчі техніко-криміналістичні підрозділи правоохоронних органів і державні судово-експертні установи.

В Україні першу спробу запровадити методи аналітичної експертної розвідки в практику зробили С. Перлін і С. Шевцов зі співавторами, які організували як експеримент відповідний напрям практичної діяльності на базі Харківського НДЕКЦ МВС України [1]. Зараз є очевидною актуальність розвитку цього напрямку в Україні. Водночас паралельно необхідно розробляти таку модель криміналістичного аналізу, яка міститиме криміналістичну розвідку.

Це підтверджено і результативністю практичних заходів щодо пошуку спеціалістами-криміналістами й експертами інформації, необхідної для розкриття кримінальних правопорушень, з відкритих джерел інтернету, і ефективністю технології швидкого ДНК-тестування (англ. *rapidDNA*) в ідентифікації жертв війни, і активізацією формування криміналістичної бази даних ДНК, і новими викликами, пов'язаними зі встановленням особистості воєнних злочинців тощо. Проте цей процес відбувається доволі повільно через недостатній рівень правового й організаційного забезпечення. Саме тому, на нашу думку, необхідно вжити заходів, спрямованих на створення у структурі державних криміналістичних і експертних установ аналітичних структурних підрозділів, які б займалися збиранням криміналістично значущої інформації, її узагальненням та аналізом, сприяючи розслідуванню кримінальних правопорушень шляхом надання слідчим і прокурорам відомостей орієнтуючого характеру [2, с. 198]. Необхідно також упорядкувати правові підстави, організаційні, методичні й технічні аспекти проведення експрес-досліджень у кримінальному провадженні.

М. Щербаковський визначив мету експертно-криміналістичної розвідки, її основні напрями та перспективи, цілком слушно відзначивши, що її особливості та реалізація у вітчизняній судово-експертній діяльності сприятимуть зміні поглядів і розуміння ролі судової експертизи в розслідуванні злочинів [3, с. 96].

Дійсно, цей напрям діяльності судово-експертних установ потребує ґрунтовного наукового аналізу, ужиття заходів правового й організаційного характеру, спрямованих на забезпечення реальних підстав і можливостей його реалізації, адаптації технічних та методичних аспектів. Сьогодні в Україні є очевидними нагальні потреби підвищення активності судово-експертної діяльності. Обмеження діяльності експертних установ винятково сферою проведення судових експертиз призвело до втрати

багатьох наступальних можливостей криміналістики у справі протидії злочинності. Як наслідок — у практичній діяльності не застосовують методів узагальнення й аналізу експертних даних, на стадії досудового розслідування майже не проводять експрес-досліджень, а ті, які здійснюють, не мають належних правових підстав і контролю якості, експертна профілактика злочинів фактично є декларативною теоретичною конструкцією теорії судової експертизи, а не реальним інструментом.

У підсумку зазначимо, що в нинішніх реаліях в Україні існує нагальна потреба впровадження елементів криміналістичної розвідки в діяльність судово-експертних установ. Це сприятиме підвищенню ролі експертних аналітичних і техніко-криміналістичних методів у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. Реалізація цього завдання потребує ґрунтовного теоретичного аналізу, ужиття низки заходів законодавчого й організаційного характеру, що дасть змогу створити передумови для формування нового напрямку практичної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Перлін С. І., Шевцов С. О., Тимошенко А. І., Матюшкова Т. П. Експертна версія — задокументоване ініціативне інформування суб'єктів розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Спецвипуск. 2014. С. 225—231.
2. Степанюк Р. Л. Розвідка у криміналістиці й оперативно-розшуковій діяльності. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2 (106) Ч. 1. С. 191—203. DOI: 10.33766/2786-9156.106.1.191-203 (дата звернення: 01.09.2024).
3. Щербаковський М. Г. Forensic intelligence — складова судово-експертної діяльності. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану* : мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 03.07.2024). Київ, 2024. С. 93—96. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/d6f102dc-3b91-4163-b687-725185361382/content> (дата звернення: 01.09.2024).